

Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT

D. SPIELMANN

fremSAT den 6. marts 2025¹

Sag C-582/23 [Wiszkier]¹

R.S.

proceddeltagere:

C. S.A.,

P.C., som kurator for R.S. og M.S.,

M.K., som kurator for G. S.A. under opløsning,

J.J.,

M.G.

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (retten i første instans i Łódź – indre by i Łódź, Polen))

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – direktiv 93/13/EØF – urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler – artikel 6, stk. 1 – artikel 7, stk. 1 – den nationale rets kompetence og forpligtelser – lån mod pant i fast ejendom indekseret efter en udenlandsk valuta, der kan indeholde urimelige vilkår – konkursbehandling – skifterettens ex officio-undersøgelse af, om der foreligger urimelige vilkår, og mulighed for at træffe foreløbige forholdsregler«

1. Denne anmodning om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv i direktiv 93/13/EØF².

2. Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist hidrørende fra konkursbehandlingen, der involverer R.S., en forbruger, som er personligt konkurs, og dennes kreditorer, deriblandt en bank, G. spółka akcyjna, W. (herefter »G.-banken«), vedrørende fastlæggelse af en plan for tilbagebetaling til kreditorerne (herefter »tilbagebetalingsplan«).

3. Domstolen er blevet anmodet om at tage stilling til spørgsmålet om en national rets kompetence til ex officio at undersøge, om vilkårene i den aftale om lån mod pant i fast ejendom indekseret efter en udenlandsk valuta, der er indgået mellem fallenten og G.-banken, eventuelt er urimelige, og til i givet fald at træffe foreløbige forholdsregler med henblik på at beskytte de rettigheder, som direktiv 93/13 giver forbrugeren.

¹ – Originalsprog: fransk.

¹ Den foreliggende sags navn er et vedtaget navn. Det svarer ikke til et navn på en part i sagen.

² – Rådets direktiv af 5.4.1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29).

4. Selv om Domstolen er bekendt med denne problemstilling, frembyder den foreliggende sag visse særegenheder. Anmodningen om præjudiciel afgørelse er blevet indgivet inden for rammerne af en konkursbehandling vedrørende fysiske personer, der ikke udøver økonomisk virksomhed, af en retsinstant (skifteretten), som på grundlag af en fordringsliste, der er stadfæstet af en anden retsinstant (den tilsynsførende dommer), skal udarbejde en tilbagebetalingsplan eller fastslå, at de aktiver, der allerede indgår i konkursmassen, er tilstrækkelige til at dække al gæld.

Relevante retsforskrifter

EU-retten

5. Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

6. Dette direktivs artikel 7, stk. 1, fastsætter:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

Polsk ret

Konkursloven

7. Konkursbehandlingen er reguleret ved ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (lov af 28.2.2003 om konkurs, Dz. U. af 2019, pos. 498, som ændret, herefter »konkursloven«).

8. I henhold til konkurslovens artikel 2, stk. 2, gennemføres procedurer, der er omfattet af denne lov, mod fysiske personer, der ikke udøver økonomisk virksomhed, med henblik på at give fallenten adgang til sanering af den gæld, der ikke er blevet indfriet under konkursbehandlingen, og så vidt muligt at fyldestgøre kreditorernes fordringer fuldt ud.

9. Den nævnte lovs artikel 61 fastsætter, at fallentens formue fra datoen for konkurserklæringen bliver det konkursbo, der anvendes til fyldestgørelse af dennes kreditorer. I medfør af samme lovs artikel 62 omfatter konkursboet endvidere fallentens formue på datoen for konkurserklæringen og den formue, som fallenten har erhvervet under konkursbehandlingen, med forbehold af undtagelserne i konkurslovens artikel 63-67a. Det fremgår bl.a. af denne lovs artikel 63, stk. 1, nr. 2, at den del af fallentens lønindtægt, hvori der ikke kan gøres udlæg, ikke indgår i konkursmassen.

10. Ifølge konkurslovens artikel 152, stk. 1-3, tilkommer det den tilsynsførende dommer at lede konkursbehandlingen, at kontrollere kurators handlinger, at fastlægge, hvilke af kurators handlinger der kræver den tilsynsførende dommers eller kreditorudvalgets samtykke, og at identificere fejl fra kurators side. Den tilsynsførende dommer udfører ligeledes de andre handlinger, der er fastsat i denne lov. Den tilsynsførende dommer og kurator kan kommunikere indbyrdes om spørgsmål vedrørende konkursbehandlingen, både direkte og via direkte fjernkommunikationsmidler, herunder telefon, telefax og elektronisk post.

11. Samme lovs artikel 154 bestemmer, at den tilsynsførende dommer i forbindelse med sine handlinger har rettens og præsidenten for rettens rettigheder og pligter.

12. Konkurslovens artikel 236 har følgende ordlyd:

- »1) En kreditor, der har en fordring i fallentens personlige formue, og som agter at deltage i konkursbehandlingen, skal, når det er nødvendigt, at dennes fordring anerkendes, anmelde den til den tilsynsførende dommer inden for den i konkursdekretet fastsatte frist.
- 2) En kreditor har ligeledes ret til at anmelde en fordring, når den er sikret ved pant i fast ejendom, pant med eller uden rådighedsberøvelse, privilegeret krav til fordel for statskassen, skibspant eller enhver anden registrering i tingbogen eller skibsregisteret. Hvis en kreditor undlader at anmelde disse fordringer, optages de ex officio i fordringslisten.
- 3) Stk. 2 finder tilsvarende anvendelse på fordringer, der er sikret ved pant i fast ejendom, pant med eller uden rådighedsberøvelse, privilegeret krav til fordel for statskassen eller skibspant vedrørende aktiver, der indgår i konkursmassen, såfremt fallenten ikke hæfter med sin personlige formue, og kreditor agter at gøre sine fordringer vedrørende det pantsatte aktiv gældende inden for rammerne af konkursbehandlingen.
- 4) Bestemmelserne i denne artikel vedrørende fordringerne finder anvendelse på anden gæld, der skal fyldestgøres af konkursmassen.«

13. Såfremt en anmeldelse af krav opfylder visse identifikations- og oplysningskrav, som er uddybet i andre artikler i konkursloven, fremsender den tilsynsførende dommer i henhold til denne lovs artikel 241 straks og senest inden for 15 dage en kopi af anmeldelsen til kurator.

14. I nævnte lovs artikel 243 bestemmes, at kurator efterprøver, om den anmeldte fordring støttes af fallentens regnskaber eller andre dokumenter eller af registreringer i tingbogen eller andre registre, og opfordrer fallenten til inden for en fastsat frist at afgive en erklæring om, hvorvidt han anerkender fordringen. Samme lovs artikel 244 fastsætter, at likvidator efter udløbet af fristen for anmeldelse af fordringer og efter at have prøvet de anmeldte fordringer straks udarbejder fordringslisten senest to måneder efter udløbet af fristen for anmeldelse af fordringer.

15. Såfremt kurator helt eller delvist afviser en kreditors anmeldelse, skal han efter konkurslovens artikel 245, stk. 2 og 4, angive grundene hertil i et særskilt afsnit. Disse grunde omfatter angivelsen af de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for fordringen, og dokumenterne desangående. Kurator tilføjer i fordringslisten i givet fald ligeledes fallentens erklæring og dennes begrundelser eller en angivelse af, at fallenten hverken har afgivet en sådan erklæring eller begrundelser desangående.

16. I henhold til konkurslovens artikel 255, stk. 2, bekendtgøres datoen for aflevering af listen. Denne lovs artikel 256 fastsætter, at fallenten inden for en frist på to uger fra bekendtgørelsen af fordringslisten har ret til at fremsætte indsigelse over for den tilsynsførende dommer, for så vidt som udkastet ikke er i overensstemmelse med fallentens anmodninger eller erklæringer. Det fremgår ligeledes af denne artikel, at såfremt fallenten ikke afgav en erklæring, da han blev opfordret hertil, kan han kun fremsætte en indsigelse, hvis han godtgør, at dette skyldtes årsager, som han ikke havde indflydelse på.

17. I henhold til denne lovs artikel 260, stk. 2, stadfæster den tilsynsførende dommer fordringslisten efter indsigelsesfristens udløb, hvis der ikke er fremsat nogen indsigelse.

18. Det fremgår af samme lovs artikel 261, at den tilsynsførende dommer ex officio kan ændre fordringslisten, hvis han konstaterer, at der i listen er opført fordringer, der helt eller delvist savner grundlag, eller at fordringer, som burde være opført i listen, mangler. Denne artikel bestemmer ligeledes, at kendelsen om ændring af listen bekendtgøres ex officio, og at denne kendelse kan gøres til genstand for søgsmål.

19. Konkurslovens artikel 264 fastsætter i stk. 1-3, at når konkursbehandlingen er afsluttet, eller såfremt der ikke træffes afgørelse, udgør et uddrag af den fordringsliste, som den tilsynsførende dommer har stadfæstet, indeholdende en angivelse af fordringen og det beløb, som kreditor har modtaget på grundlag heraf, et eksigibelt dokument, som kan gøres gældende over for fallenten. Sidstnævnte kan anmode om, at det fastslås, at fordringen i fordringslisten savner grundlag eller af lavere værdi, hvis den pågældende ikke anerkendte den anmeldte fordring under konkursbehandlingen, og der endnu ikke er truffet en endelig retsafgørelse mod denne. Når uddraget af fordringslisten er blevet forsynet med en fuldbyrdelsespåtegning, har fallenten mulighed for at gøre gældende, at en fordring i fordringslisten savner grundlag eller af lavere værdi, ved hjælp af et retsmiddel, der har til formål at forhindre fuldbyrdelsen af det eksigible dokument.

20. Konkurslovens artikel 491¹⁴, stk. 1-3, bestemmer, at retten, efter at den endelige fordelingsplan er blevet fuldbyrdet, og når der ikke er blevet fastlagt en fordelingsplan på grund af boets utilstrækkelighed, efter at have stadfæstet fordringslisten og have hørt fallenten, kuratoren og kreditorerne, fastlægger en tilbagebetalingsplan. Såfremt fallentens personlige situation klart viser, at han ikke vil være i stand til at foretage nogen form for betaling inden for rammerne af en tilbagebetalingsplan, træffer retten afgørelse om fallentens gældssanering uden at fastlægge en tilbagebetalingsplan. Skifterettens kendelse vedrørende fastlæggelse af en tilbagebetalingsplan eller fallentens gældssanering uden fastlæggelse af en tilbagebetalingsplan meddeles kreditorerne og kan gøres til genstand for søgsmål. Behandlingen afsluttes, når denne kendelse får retskraft.

21. Konkurslovens artikel 491¹⁵ fastsætter i stk. 1-4, at retten i kendelsen vedrørende fastlæggelse af tilbagebetalingsplanen skal præcisere, i hvilket omfang og inden for hvilken frist, højst 36 måneder, fallenten er forpligtet til at tilbagebetale de gældsforpligtelser, der er stadfæstet i fordringslisten, og som ikke blev fyldstgjort under behandlingen på grundlag af udlodningsplanerne, og hvilken del af fallentens gældsforpligtelser, der var opstået før datoen for afsigelsen af konkursdekretet, der vil blive eftergivet efter fuldbyrdelsen af tilbagebetalingsplanen. Retten er ikke bundet af fallentens holdning til vilkårene i tilbagebetalingsplanen. Med henblik på at fastlægge tilbagebetalingsplanen tager retten hensyn til fallentens indtægtsmuligheder,

forsørgelsesbehovet for fallenten og de personer, over for hvem han har forsørgerpligt, herunder deres boligbehov, størrelsen af de ikke-fuldestgjorte fordringer og den faktiske mulighed for, at de i sidste ende kan fyldestgøres.

Arbejdsloven

22. Artikel 87 i ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (lov af 26.6.1974 om arbejdsloven, Dz. U. af 2022, pos. 1510, som ændret) fastsætter navnlig, at som følge af inddrivelse af anden gæld eller ved modregning af de af arbejdsgiveren udbetalte forskudsbeløb kan der ske modregning med op til maksimalt halvdelen af lønindtægten.

De faktiske omstændigheder, hovedsagen, de præjudicielle spørgsmål og sagen for Domstolen

23. Den 30. marts 2017 indgik R.S. sammen med sin hustru og to andre fysiske personer en aftale om lån med pant i fast ejendom, der var indekseret efter schweizerfranc (CHF), med G.-banken, til et beløb på 489 821,63 polske zloty (PLN) (ca. 126 673 EUR) og med en løbetid på 360 måneder. Efter omregningen af lånet forpligtede låntagerne sig til at tilbagebetale et beløb på 211 952,23 CHF (ca. 130 456 EUR) til banken³.

24. Ved kendelse af 15. oktober 2019 erklærede Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (retten i første instans i Łódź – indre by i Łódź, Polen), XIV. afdeling for handelssager vedrørende konkurs og omstrukturering R.S. personligt konkurs. Der blev udpeget en kurator, P.C., og en tilsynsførende dommer.

25. Dernæst udarbejdede kurator en fordringsliste, der blev stadfæstet af den tilsynsførende dommer ved kendelse af 26. april 2021. G.-bankens fordring i henhold til den omhandlede låneaftale blev optaget i denne liste. R.S. anerkendte alle fordringerne og gjorde ikke indsigelse mod nævnte liste. Den tilsynsførende dommer foretog heller ingen ændringer af denne liste ex officio.

26. Den 20. juli 2023 blev G.-banken erklæret konkurs, og proceduren er siden fortsat med deltagelse af kurator i konkursboet.

27. På nuværende tidspunkt i konkursbehandlingen tilkommer det Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (retten i første instans i Łódź – indre by i Łódź), som er den forelæggende ret, at fastlægge en tilbagebetalingsplan for R.S. på grundlag af den udarbejdede fordringsliste og med udgangspunkt i hans indtægtsmuligheder og den udestående gæld eller at fastslå, at de aktiver, der allerede indgår i konkursmassen, er tilstrækkelige til at dække al hans gæld, således at der ikke er behov for en tilbagebetalingsplan.

³ – Ved valutakursen pr. 14.3.2018.

28. Den forelæggende ret er imidlertid af den opfattelse, at den låneaftale, der ligger til grund for G.-bankens fordringer, indeholder urimelige kontraktvilkår, der kan medføre, at denne aftale er ugyldig, og har anført, at dette aspekt ikke er blevet efterprøvet tidligere af kurator og den tilsynsførende dommer. Denne banks fordringer kan derfor allerede være afviklet⁴.

29. Ifølge den forelæggende ret forholder det sig således, at selv om fallenten har anerkendt alle fordringerne, fremgår det ikke af konkurssagens akter, at fallenten blev orienteret om, at vilkår i den omhandlede låneaftale muligvis var urimelige, og ej heller, at han på et velinformeret grundlag meddelte, at han ikke gjorde krav på den beskyttelse, som han var berettiget til i henhold til direktiv 93/13. Efter afslutningen af den mundtlige forhandling ved denne ret har fallentens juridiske repræsentant, som har repræsenteret ham siden den 3. november 2022, indgivet et skriftligt indlæg, hvori han har anført, at denne aftale muligvis er ugyldig på grund af urimelige kontraktvilkår, og at afdragene således muligvis burde nedsættes.

30. Den forelæggende ret har anført, at det i konkursager er vanskeligt at fastslå, hvilket organ der i givet fald har ansvaret for at undersøge, om de kontraktvilkår, som danner grundlag for de fordringer, der er blevet anmeldt i forbindelse med konkursbehandlingen, eventuelt er urimelige. Kurator afleverer nemlig fordringslisten til den tilsynsførende dommer, der i princippet ikke foretager en materiel undersøgelse af fordringerne. Den tilsynsførende dommer har ganske vist mulighed for at ændre fordringslisten ex officio. Hvis der ikke fremsættes indsigelser fra fallentens eller kreditorernes side eller foretages ændringer ex officio fra den tilsynsførende dommers side, er skifteretten imidlertid bundet af denne liste, når den er stadfæstet.

31. De gældende bestemmelser i national ret giver således ikke skifteretten beføjelse til selv at efterprøve, om kontraktvilkårene er urimelige, når den udarbejder en tilbagebetalingsplan. Den kan kun udsætte sagen og forelægge spørgsmålet for den tilsynsførende dommer, som i national ret har beføjelse til at ændre fordringslisten ex officio.

32. Under hele denne procedure, og så længe skifterettens kendelse om fastlæggelse af en tilbagebetalingsplan ikke har fået retskraft, tilføres konkursmassen fortsat beløb, der indeholdes i fallentens løn. I den foreliggende sag er 50% af fallentens løn siden afsigelsen af konkursdekretet automatisk blevet indeholdt med henblik på at blive tilført konkursmassen, således at han har 3 500 PLN (ca. 754 EUR)⁵ tilbage efter indeholdelsen, og et eventuelt overskydende beløb kan først udbetales til ham, når konkursbehandlingen er afsluttet.

33. Den nationale lovgivning giver desuden hverken skifteretten eller den tilsynsførende dommer beføjelse til at ændre størrelsen af de indeholdte beløb på nogen måde. Det er alene skifteretten, der – såfremt der udarbejdes en tilbagebetalingsplan – kan tage hensyn til fallentens personlige situation og hans og hans nærmeste families økonomiske behov og beslutte, at det månedlige beløb til tilbagebetaling af gæld efter behandlingens afslutning i givet fald fastsættes til et lavere beløb end det, der indeholdes i hans løn.

34. Hvis spørgsmålet om, hvorvidt kontraktvilkårene er urimelige, forelægges den tilsynsførende dommer, vil det imidlertid ifølge den forelæggende ret for det første medføre en forsinkelse i sagens behandling, idet retten som regel allerede i det retsmøde, der er berammet med henblik

⁴ – Den forelæggende ret har anført, at såfremt den omhandlede låneaftale annulleres, overstiger gælden til G.-banken ikke 489 821,63 PLN (ca. 126 673 EUR). Denne ret har tilføjet, at to andre personer, sammen med hvem R.S. indgik denne låneaftale, ligeledes er under konkursbehandling, og at G.-banken har opnået dette beløb ved at sælge en ideel anpart, der udgjorde halvdelen af den omhandlede faste ejendom.

⁵ – Ved valutakursen pr. 20.9.2023.

på at fastlægge en tilbagebetalingsplan, har kendskab til alle relevante oplysninger, der er nødvendige for en prøvelse af dette spørgsmål. Beslutningen om at foretage en sådan ændring er i øvrigt overladt til den tilsynsførende dommers skøn, og dennes kendelse i så henseende kan indbringes for skifteretten.

35. For det andet har fallenten gjort gældende, at den løn, som han har tilbage efter indeholdelsen, ikke er tilstrækkelig til at forsørge ham selv og hans familie.

36. På denne baggrund er den forelæggende ret af den opfattelse, at fallenten kan være blevet afholdt fra at gøre krav på beskyttelsen efter direktiv 93/13. Når han ikke gjorde den gældende, kunne skifteretten hurtigere fastlægge en tilbagebetalingsplan for ham, der tog hensyn til hans og hans nærmeste families behov, hvilket sandsynligvis ville være forbundet med tilbagebetaling af beløb, der er lavere end dem, der i øjeblikket indeholdes af hans løn. Dette indebærer imidlertid, at det måtte accepteres, at fordringslisten indeholder hele G.-bankens fordring.

37. På denne baggrund har Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (retten i første instans i Łódź – indre by i Łódź) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

- »1) Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i [...] direktiv [93/13] fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, hvorefter skifteretten er bundet af en [fordringsliste], der er anerkendt af den tilsynsførende dommer under proceduren for konkursbehandling, således at skifteretten, der træffer afgørelse, der afslutter konkursbehandlingen, derved er afskåret fra at efterprøve, hvorvidt kontraktvilkår i en aftale eventuelt er urimelige?
- 2) Skal artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i [direktiv 93/13] fortolkes således, at de er til hinder for en national lovgivning, der ikke tillader at anordne foreløbige forholdsregler som led i konkursbehandling, således at denne lovgivning kan afholde forbrugere fra at gøre krav på den retsbeskyttelse, som forbrugerne er blevet indrømmet i henhold til [dette direktiv]?«

38. Den polske regering, bankens kurator, fallentens kurator og Europa-Kommissionen har indgivet skriftlige indlæg. Den polske regering, bankens kurator og Kommissionen har ligeledes afgivet mundtlige indlæg i det offentlige retsmøde, der blev afholdt den 14. november 2024.

Bedømmelse

39. Kernen i det problem, som den forelæggende ret har rejst inden for rammerne af foreliggende sag, består for det første i, at når fordringslisten med henblik på afvikling af en konkursbehandling vedrørende fysiske personer, der ikke udøver økonomisk virksomhed, er stadfæstet ved kendelse afsagt af den tilsynsførende dommer, som selv er en retsinstans, og proceduren fortsætter ved skifteretten, er sidstnævnte bundet af denne liste under behandlingen ved denne.

40. Selv om kurator i princippet foretager en materiel undersøgelse af fordringerne, og selv om den tilsynsførende dommer har beføjelse til at efterprøve dem og ændre fordringslisten ex officio, er sidstnævnte dog ikke forpligtet til at gøre det. Den forelæggende ret har således oplyst, at den tilsynsførende dommer som regel kun foretager en formel undersøgelse af anmeldelser af fordringer⁶. I den foreliggende sag er det under alle omstændigheder ubestridt, at kuratoren og

⁶ – Det skal påpeges, at den polske regering i retsmødet har bekræftet, at selv om den tilsynsførende dommer kan anmode om kurators sagsakter og indsamle beviser, indhenter han dem ikke ex officio og gør det ikke automatisk.

den tilsynsførende dommer ikke har undersøgt den aftale om lån med pant i fast ejendom, der blev indgået mellem fallenten og G.-banken med henblik på beskyttelsen mod urimelige kontraktvilkår i henhold til direktiv 93/13.

41. På det tidspunkt, hvor tilbagebetalingsplanen fastlægges, kan skifteretten, såfremt den ex officio eller efter anmodning fra en forbruger, nærer tvivl, med hensyn til om der er tale om urimelige vilkår i en aftale, der danner grundlag for en fordring, som er anmeldt inden for rammerne af konkursbehandlingen, ikke foretage en prøvelse af, om disse vilkår er urimelige, og kan ikke ændre fordringslisten på grundlag heraf, selv om en sådan undersøgelse ikke har fundet sted på et tidligere tidspunkt.

42. Skifteretten kan til gengæld udsætte sagen og forelægge spørgsmålet om, hvorvidt disse kontraktvilkår er urimelige, for den tilsynsførende dommer, henset til dennes beføjelse til at ændre fordringslisten ex officio. Den kendelse, som den tilsynsførende dommer afsiger efter en sådan forelæggelse, kan indbringes for skifteretten. En sådan ændring af fordringslisten er imidlertid overladt til den tilsynsførende dommers skøn, idet denne ikke er bundet af skifterettens indstilling i så henseende.

43. For det andet kan der under hele konkursbehandlingen ikke vedtages foreløbige forholdsregler med henblik på i givet fald at ændre det beløb af fallentens løn, der indeholdes.

44. Det er på denne baggrund, at den forelæggende ret har stillet de to præjudicielle spørgsmål, som jeg vil behandle enkeltvis, idet jeg ligeledes vil opridse de generelle principper, der kan udledes af praksis fra Domstolen, som flere gange har haft lejlighed til at beskæftige sig med spørgsmålet om ex officio-undersøgelse af kontraktvilkårs urimelige karakter samt, i mindre udstrækning, om vedtagelse af foreløbige forholdsregler i forbindelse med forbrugerbeskyttelse.

Det første præjudicielle spørgsmål vedrørende ex officio-undersøgelse af kontraktvilkårs urimelige karakter

45. Henset til den forelæggende rets begrundelse, således som den fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, samt til kernen i problemet, således som det er fremstillet i punkt 39-42 i dette forslag til afgørelse, foreslår jeg, med henblik på at give den forelæggende ret et hensigtsmæssigt svar, at det første præjudicielle spørgsmål omformuleres⁷ således, at Domstolen vurderer, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, hvorefter skifteretten under proceduren for konkursbehandling, når fordringslisten er stadfæstet af en retsinstant og proceduren fortsætter ved skifteretten, er bundet af denne liste, hvorfor den hverken kan efterprøve, om kontraktvilkår er urimelige, eller ændre listen som følge heraf, men i givet fald skal udsætte sagen og forelægge spørgsmålet om, hvorvidt disse vilkår eventuelt er urimelige, for den pågældende retsinstant.

⁷ – Det fremgår af fast retspraksis, at det som led i den samarbejdsprocedure mellem de nationale retter og Domstolen, som er indført ved artikel 267 TEUF, tilkommer denne at give den nationale ret et hensigtsmæssigt svar, som sætter den i stand til at afgøre den tvist, der verserer for den. Ud fra dette synspunkt påhviler det i givet fald Domstolen at omformulere de spørgsmål, den forelægges (jf. dom af 16.7.2020, CaixaBank og Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 og C-259/19, EU:C:2020:578, præmis 46).

46. Indledningsvis skal det endnu en gang anføres, at den ved direktiv 93/13 indførte beskyttelsesordning på den betragtning, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau, og at forbrugeren som følge heraf tiltræder betingelser, som på forhånd er udarbejdet af den erhvervsdrivende, uden at han kan øve nogen indflydelse på disses indhold⁸.

47. Under hensyntagen til en sådan svagere stilling fastsætter artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren⁹. Desuden pålægger dette direktivs artikel 7, stk. 1, sammenholdt med 24. betragtning hertil, medlemsstaterne at fastsætte egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler til ophør.

48. Domstolen har i øvrigt fremhævet, at uligheden mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende alene kan udlignes gennem positive foranstaltninger, der er uafhængige af kontraktparterne selv, som træffes af den retsinstans, hvorved sådanne tvister indbringes¹⁰. Den har således fastslået, herunder i forbindelse med en insolvensbehandling, at den nationale ret inden for rammerne af sine beføjelser ex officio skal efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt, og dermed afhjælpe den manglende ligevægt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende, så snart den råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver¹¹.

49. Ligesom Domstolen har haft lejlighed til at præcisere med hensyn til de nationale fuldbyrdelsesprocedurer, såsom procedurer med henblik på realisering af pant i fast ejendom¹², skal en national procedure for konkursbehandling opfylde de krav, som er opstillet i Domstolens praksis med henblik på at sikre en effektiv forbrugerbeskyttelse.

50. I øvrigt skal den nationale ret i henhold til artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 drage alle de konsekvenser, der ifølge national ret følger af konstateringen af, at det pågældende vilkår er urimeligt, for at sikre, at forbrugeren ikke er bundet af vilkåret, hvilket indebærer, at anvendelsen af det vilkår, der anses for urimeligt, skal udelukkes, således at det ikke binder forbrugeren, og at forbrugeren bør genindsættes i den retlige og faktiske stilling, vedkommende ville have stået i, hvis dette vilkår ikke havde fandtes¹³.

⁸ – Jf. navnlig dom af 15.6.2023, Bank M. (Konsekvenser af en annullation af aftalen) (C-520/21, EU:C:2023:478, præmis 54 og den deri nævnte retspraksis), og af 11.4.2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, præmis 27 og den deri nævnte retspraksis).

⁹ – Der er tale om en præceptiv bestemmelse, der har til formål at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne. Jf. i denne retning navnlig dom af 11.4.2024, Air Europa Líneas Aéreas (C-173/23, EU:C:2024:295, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis), og af 17.7.2014, Sánchez Morcillo og Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).

¹⁰ – Jf. dom af 21.4.2016, Radlinger og Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 53 og den deri nævnte retspraksis), og af 14.12.2023, Getin Noble Bank (Forældelsesfrist for krav om tilbagebetaling) (C-28/22, EU:C:2023:992, præmis 78 og den deri nævnte retspraksis).

¹¹ – Jf. navnlig dom af 4.6.2009, Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, præmis 35), af 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 46), af 30.4.2014, Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, præmis 34), af 17.7.2014, Sánchez Morcillo og Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, præmis 24), og af 21.4.2016, Radlinger og Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 59), hvori Domstolen bl.a. konkluderede, at artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning som den i sagen omhandlede, der i forbindelse med en insolvensbehandling ikke gør det muligt for den ret, for hvilken denne behandling er indbragt, ex officio at undersøge, hvorvidt de aftalevilkår, som ligger til grund for de anmeldte fordringer i forbindelse med denne behandling, er urimelige, selv om denne ret råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver.

¹² – Jf. dom af 29.10.2015, BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, præmis 20 og den deri nævnte retspraksis).

¹³ – Jf. i denne retning dom af 30.6.2022, Profi Credit Bulgaria (Modregning ex officio i tilfælde af et urimeligt kontraktvilkår) (C-170/21, herefter »dommen i sagen Profi Credit Bulgaria«, EU:C:2022:518, præmis 41 og 42), af 15.6.2023, Getin Noble Bank (Udsættelse af opfyldelsen af en låneaftale) (C-287/22, EU:C:2023:491, præmis 39), og af 5.9.2024, Novo Banco m.fl. (C-498/22 – C-500/22, EU:C:2024:686, præmis 138 og 139 og den deri nævnte retspraksis).

51. Det fremgår ligeledes af retspraksis, at hvis der ikke findes EU-retlige bestemmelser på området, tilkommer det hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden, i medfør af princippet om procesautonomi, at udpege de kompetente domstole og fastsætte de processuelle regler for søgsmål til sikring af beskyttelsen af de rettigheder, som EU-retten medfører for borgerne. Disse processuelle regler må således ikke være mindre gunstige end dem, der gælder for tilsvarende søgsmål på grundlag af national ret (ækvivalensprincippet), og de må heller ikke i praksis gøre det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at udøve de rettigheder, der tillægges i henhold til EU-retten (effektivitetsprincippet)¹⁴.

52. I det foreliggende tilfælde fremgår det ikke af de af den forelæggende ret fremlagte oplysninger, at den relevante polske lovgivning anvendes forskelligt, alt efter om tvisten vedrører rettigheder i henhold til national ret eller rettigheder i henhold til EU-retten, hvorfor den efterfølgende analyse udelukkende vil omhandle spørgsmålet om, hvorvidt den omhandlede nationale lovgivning er i overensstemmelse med effektivitetsprincippet.

53. Hvad angår effektivitetsprincippet følger det af Domstolens praksis, at hvert enkelt tilfælde, hvor der opstår spørgsmål om, hvorvidt en national processuel regel gør det umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at anvende EU-retten, skal bedømmes, under hensyn til hvilken stilling bestemmelsen indtager i den samlede procedure, herunder procedurens forløb og særlige kendetegn, samt i givet fald de principper, der ligger til grund for den nationale retsplejeordning, såsom beskyttelsen af retten til forsvar, retssikkerhedsprincippet og princippet om en hensigtsmæssig sagsbehandling¹⁵.

54. I lyset af disse betragtninger vil jeg først undersøge spørgsmålet om forelæggelsen for den tilsynsførende dommer med henblik på prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter på grundlag af artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13. Dernæst vil jeg behandle visse af de argumenter, der i det væsentlige er blevet fremført af bankens kurator og af fallentens kurator, ifølge hvilke fallenten under konkursbehandlingen havde lejlighed til at gøre gældende, at vilkårene i den omhandlede låneaftale var urimelige, hvorfor han skal anses for at have forholdt sig fuldstændig passivt, og dermed for på et informeret grundlag at have givet afkald på at påberåbe sig den beskyttelse, som direktiv 93/13 giver ham. Endelig vil jeg give Domstolen et forslag til besvarelse af det første præjudicielle spørgsmål, henset til samtlige de forhold, der er blevet oplyst, og omstændighederne i hovedsagen.

¹⁴ – Jf. i denne retning dom af 12.2.2015, Baczó og Vizsnyiczai (C-567/13, EU:C:2015:88, præmis 41 og 42 og den deri nævnte retspraksis).

¹⁵ – Jf. navnlig dom af 27.2.2014, Pohotovosť (C-470/12, EU:C:2014:101, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis), og af 22.4.2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, præmis 53).

Forelæggelsen for den tilsynsførende dommer med henblik på prøvelse af spørgsmålet om, hvorvidt kontraktvilkår er urimelige, henset til effektivitetsprincippet

55. Domstolen har allerede fastslået, at den omstændighed, at der gælder krav om en aktiv adfærd fra forbrugers side og en særskilt kontradiktorisk procedure¹⁶, eller at en bestemt procedure indebærer visse processuelle krav, som forbrugeren skal overholde for at kunne gøre sine rettigheder gældende¹⁷, imidlertid ikke betyder, at den pågældende ikke drager fordel af en effektiv domstolsbeskyttelse.

56. Herefter opstår spørgsmålet om, hvorvidt et nyt indgreb fra den tilsynsførende dommers side kan sikre forbrugeren en effektiv retsbeskyttelse og opfylde kravene i artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13.

57. I det foreliggende tilfælde må det fastslås, at det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse, at den tilsynsførende dommer, der bliver forelagt spørgsmålet om, hvorvidt kontraktvilkår er urimelige, med henblik på i givet fald at ændre fordringslisten som følge heraf, ikke er bundet af skifterettens opfattelse, med hensyn til om de pågældende vilkår er urimelige, og kan træffe afgørelse om, at denne liste ikke skal ændres. I henhold til de gældende bestemmelser i national ret er den tilsynsførende dommer desuden ikke forpligtet til at prøve, om kontraktvilkår er urimelige, og kan heller ikke blive pålagt af skifteretten at handle i denne henseende. Prøvelsen af, om kontraktvilkår eventuelt er urimelige, er derfor omgærdet af en vis usikkerhed ved en fornyet inddragelse af den tilsynsførende dommer.

58. Det fremgår endvidere af sagsakterne, at den kendelse, som den tilsynsførende dommer i så fald afsiger, kan indbringes for skifteretten, der herefter har kompetence til at foretage en fornyet prøvelse af, om kontraktvilkårene måtte være urimelige¹⁸. Såfremt den tilsynsførende dommers kendelse indbringes for skifteretten, vil det dermed, efter denne »proceduremæssige pingpong«¹⁹, uvægerligt tilkomme skifteretten at tage stilling til spørgsmålet om, hvorvidt de omhandlede vilkår er urimelige, og om fordringslisten skal ændres.

59. Til ovennævnte usikkerhed kommer, som den forelæggende ret har fremhævet, en unødigt forsinkelse af sagsbehandlingen, eftersom denne retsinstans allerede er i besiddelse af alle de faktiske og retlige elementer, der giver den mulighed for at efterprøve, om vilkårene i den omhandlede låneaftale eventuelt er urimelige.

60. Jeg vil i øvrigt påpege, at en beslutning om at udsætte sagen og forelægge spørgsmålet om, hvorvidt kontraktvilkårene er urimelige, for den tilsynsførende dommer ifølge den forelæggende ret indebærer, at halvdelen af fallentens løn fortsat indeholdes for at blive overført til konkursmassen, så længe sidstnævntes eventuelle prøvelse af dette spørgsmål pågår. I den foreliggende sag har fallenten gjort gældende, at det beløb, der er tilbage efter indeholdelsen, ikke

¹⁶ – Jf. i denne retning dommen i sagen Profi Credit Bulgaria (præmis 45-49), hvori Domstolen fandt, at en national lovgivning, hvorefter prøvelsen af, om der består et krav, falder uden for retsinstansernes kompetence inden for rammerne af betalingspålægsproceduren og følgelig forpligter den berørte forbruger til at iværksætte en særskilt procedure, for at denne kan udøve sin ret til fuld tilbagebetaling, ikke var i strid med effektivitetsprincippet.

¹⁷ – Jf. dom af 31.5.2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 50 og 54), hvori Domstolen bl.a. fandt, at den effektive beskyttelse, der søges opnået ved direktiv 93/13, ikke var til hinder for en anden effektiv procedure for forbrugeren, som gjorde det muligt at anmode om erstatning for de beløb, der uretmæssigt var blevet opkrævet.

¹⁸ – Jeg baserer dette på indlægget fra bankens kurator vedrørende den klage, der kan indgives over den kendelse, som den tilsynsførende dommer afsiger efter at have undersøgt en indsigelse mod den fordringsliste, der oprindeligt blev udarbejdet af kurator.

¹⁹ – Dette udtryk blev anvendt af generaladvokat Bobek i hans forslag til afgørelse Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:339, punkt 2) til at beskrive den uønskede situation, hvor en sag gentagne gange bliver sendt frem og tilbage mellem domstole i en retslig struktur eller mellem domstole og administrative myndigheder i forbindelse med forvaltningsretsplejen.

er tilstrækkeligt til at forsørge ham selv og hans familie. De bestemmelser, der finder anvendelse på konkursbehandlingen, som de er beskrevet af den forelæggende ret, giver hverken skifteretten eller den tilsynsførende dommer mulighed for at ændre det beløb, der indeholdes²⁰. Som jeg har påpeget ovenfor²¹, er det nemlig først på det tidspunkt, hvor tilbagebetalingsplanen udarbejdes, at skifteretten kan tage hensyn til fallentens personlige situation og beslutte i sin kendelse vedrørende fastlæggelsen af tilbagebetalingsplanen, der afslutter konkursbehandlingen, at der skal tilbagebetales et lavere månedligt beløb.

61. I denne forbindelse fremgår det af Domstolens praksis, at den beskyttelse, direktiv 93/13 tildeler forbrugerne, også omfatter tilfælde, hvor en forbruger, som med en erhvervsdrivende har indgået en kontrakt med et urimeligt vilkår, afholder sig fra at påberåbe sig den urimelige karakter af vilkåret, bl.a. fordi han viger tilbage for at gøre sine rettigheder gældende som følge af de omkostninger, en retssag ville medføre²², eller når der foreligger en ikke ubetydelig risiko for, at han ikke fremsætter den krævede indsigelse i betragtning af de omkostninger, som en retssag ville medføre i forhold til den anfægtede gælds størrelse, som kan afskrække forbrugeren fra at anlægge et søgsmål for en ret med henblik på, at denne undersøger, om kontraktvilkår er potentielt urimelige²³.

62. Inden for rammerne af en konkursbehandling som den i denne sag omhandlede foreligger der efter min opfattelse en ikke ubetydelig risiko for, at fallenten, som allerede befinder sig i en vanskelig økonomisk situation, viger tilbage for at gøre brug af de rettigheder, som direktiv 93/13 tillægger den pågældende. Dette er nemlig tilfældet, når skifteretten, der nærer tvivl, med hensyn til om visse kontraktvilkår er urimelige, kun kan udsætte sagen og forelægge spørgsmålet for den tilsynsførende dommer, hvilket forlænger behandlingen og den periode, hvor fallenten fastholdes i en situation, hvor hans løn er genstand for automatisk indeholdelse af beløb, der ikke kan anvendes, især når det ikke er sikret, at den tilsynsførende dommer undersøger, om de omhandlede vilkår er urimelige.

63. For så vidt som spørgsmålet om, hvorvidt visse vilkår er urimelige, allerede er blevet forelagt den tilsynsførende dommer af skifteretten, ex officio eller på fallentens begæring, kan fallenten endvidere vige tilbage for at indbringe den tilsynsførende dommers kendelse for retten for at undgå en yderligere forhaling af det tidspunkt, hvor skifteretten kan tage hensyn til hans økonomiske vanskeligheder, når den udarbejder tilbagebetalingsplanen, selv om dette indebærer, at den omhandlede fordring opretholdes i sin helhed.

²⁰ – Det skal påpeges, at indlæggene fra de parter, der hævder det modsatte, herunder deres svar på de spørgsmål, der blev stillet i retsmødet, ikke har gjort det muligt for mig at fastslå, om og i givet fald på hvilke betingelser den omhandlede nationale lovgivning giver fallenten mulighed for at anmode om og opnå, at visse af dennes aktiver udelukkes fra boet, og i hvilket omfang sådanne aktiver kan omfatte de beløb, der indeholdes i hans løn. Eftersom det alene er den nationale ret, der har kompetence til at fastlægge og vurdere hovedsagens faktiske omstændigheder og til at fortolke og anvende national ret (dom af 9.7.2020, Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale, C-698/18 og C-699/18, herefter »dommen i sagen Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale«, EU:C:2020:537, præmis 46), tager jeg med henblik på den foreliggende analyse udgangspunkt i den forudsætning, at den nationale lovgivning, der finder anvendelse på den omhandlede konkursbehandling, hverken giver skifteretten eller den tilsynsførende dommer mulighed for at ændre de beløb, der indeholdes i fallentens løn, således som det fremgår af anmodningen om præjudiciel afgørelse.

²¹ – Jf. punkt 33 i dette forslag til afgørelse.

²² – Jf. f.eks. i denne retning kendelse af 16.11.2010, Pohotovost' (C-76/10, EU:C:2010:685, præmis 43 og 44), dom af 21.11.2002, Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, præmis 34), af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 54), og af 4.6.2020, Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

²³ – Jf. dom af 17.5.2022, Impuls Leasing România (C-725/19, herefter »dommen i sagen Impuls Leasing România«, EU:C:2022:396, præmis 50, 58 og 59 og den deri nævnte retspraksis), hvori Domstolen præciserede, at en misligholdende debitor sandsynligvis ikke har de nødvendige finansielle midler til at stille den sikkerhed, der kræves for at indgive indsigelse, hvilket gælder så meget desto mere, når værdien af sagens genstand er betydeligt større end aftalens samlede værdi. Jf. i denne henseende ligeledes dom af 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, præmis 67 og 68), af 26.6.2019, Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, præmis 60), og af 4.5.2023, BRD Groupe Société Générale og Next Capital Solutions (C-200/21, EU:C:2023:380, præmis 38 og 39).

64. På denne baggrund er jeg af den opfattelse, at den i hovedsagen omhandlede konkursbehandling bringer opfyldelsen af det med direktiv 93/13 tilsigtede mål i fare og er i strid med Domstolens praksis, hvorefter de særlige kendetegn ved de retssager, som inden for rammerne af national ret gennemføres mellem de erhvervsdrivende og forbrugerne, ikke kan udgøre en faktor, som kan påvirke den retlige beskyttelse, som forbrugerne nyder i medfør af bestemmelserne i direktiv 93/13²⁴.

65. Den hypotetiske karakter af et retligt organs undersøgelse af, om kontraktvilkår er urimelige, må anses for at være utilstrækkelig til at sikre den fulde virkning af den ved direktiv 93/13 tilsigtede forbrugerbeskyttelse. Det er nødvendigt, at en sådan kontrol foretages, i givet fald ex officio, enten af den første retsinstant, der behandler sagen, eller af den anden retsinstant, og at der ikke er en betydelig risiko for, at forbrugeren afstår fra at påberåbe sig beskyttelsen mod urimelige kontraktvilkår i medfør af direktiv 93/13, idet denne beskyttelse skal være konkret og effektiv og ikke teoretisk eller illusorisk.

66. Under omstændighederne i den foreliggende sag, og henset til Domstolens praksis, er der klare indikationer på, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for anvendelsen af de omhandlede nationale processuelle regler, idet disse efter min opfattelse hverken udgør et egnet eller et effektivt middel til at bringe brugen af urimelige kontraktvilkår til ophør, hvorfor forbrugerbeskyttelsen er mangelfuld og utilstrækkelig.

67. Det kan efter min opfattelse ikke rejse tvivl om denne konklusion, at den kendelse, hvorved den tilsynsførende dommer i første omgang stadfæster fordringslisten, får retskraft, såfremt der ikke gøres indsigelse mod denne, som bankens kurator har gjort gældende i retsmødet.

68. Princippet om retskraft har ganske vist en vis betydning i både Unionens retsorden og i de nationale retsordener, og Domstolen har talrige gange præciseret, at det er påkrævet, at retsafgørelser, der er blevet endelige, efter at de hjemlede appelmuligheder er udnyttet, eller efter at appelfristerne er udløbet, af hensyn til at sikre en stabil retstilstand og stabile retlige relationer som retsplejehensyn ikke længere kan anfægtes²⁵.

69. Domstolen har desuden anerkendt, at forbrugerbeskyttelsen ikke er absolut. Den har nærmere bestemt medgivet, at EU-retten ikke pålægger en national ret at undlade at anvende interne processuelle regler, der tillægger en afgørelse retskraft, selv om dette gør det muligt at afhjælpe en tilsidesættelse af en bestemmelse i direktiv 93/13, uanset dennes karakter, dog med forbehold for overholdelsen af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet²⁶, og medmindre der foreligger en ikke ubetydelig risiko for, at forbrugeren ikke fremsætter indsigelse inden for den frist, der er fastsat hertil²⁷.

²⁴ – Jf. navnlig dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, præmis 55), af 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 62), og af 17.7.2014, Sánchez Morcillo og Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, præmis 46), samt dommen i sagen Impuls Leasing România (præmis 45 og den deri nævnte retspraksis).

²⁵ – Jf. navnlig dom af 16.3.2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, præmis 20 og den deri nævnte retspraksis), af 6.10.2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, herefter »Asturcom-dommen«, EU:C:2009:615, præmis 35 og 36), af 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 46), og af 17.5.2022, SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 og C-831/19, herefter »dommen i sagen SPV Project 1503«, EU:C:2022:395, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis).

²⁶ – Jf. i denne retning navnlig dom af 26.1.2017, Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 49 og den deri nævnte retspraksis), dommen i sagen SPV Project 1503 (præmis 58 og den deri nævnte retspraksis), dom af 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, præmis 41 og 42 og den deri nævnte retspraksis), og af 18.1.2024, Getin Noble Bank m.fl. (Ex officio-prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter) (C-531/22, EU:C:2024:58, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis). Jf. ligeledes generaladvokat Tanchevs forslag til afgørelse SPV Project 1503 m.fl. (C-693/19 og C-831/19, EU:C:2021:615, punkt 71 og 72) og kendelse af 28.11.2018, PKO Bank Polski (C-632/17, EU:C:2018:963, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis).

²⁷ – Dom af 18.2.2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, præmis 45-55).

70. Domstolen har ligeledes præciseret, at henset til arten og vigtigheden af de grundlæggende retsprincipper, der ligger bag den ved direktiv 93/13 tillagte forbrugerbeskyttelse, kan en national lovgivning, hvorefter en ex officio-efterprøvelse af, om kontraktvilkårene er urimelige, anses for at have fundet sted og have retskraft, selv om der ikke gives nogen begrundelse herfor i en afgørelse, gøre den forpligtelse, der påhviler den nationale ret, til at foretage en ex officio-prøvelse af, om kontraktvilkårene eventuelt er urimelige, indholdsløs²⁸.

71. Domstolen anførte, at i mangel af en begrundelse, der godtgjorde, at der var foretaget en prøvelse af, om de omhandlede kontraktvilkår var urimelige, var forbrugeren ikke blevet oplyst om, at en sådan prøvelse havde fundet sted, eller, i det mindste summarisk, om begrundelsen for, at en retsinstans fandt, at de pågældende vilkår ikke var urimelige. En effektiv prøvelse af, om kontraktvilkår eventuelt er urimelige, således som det kræves i medfør af direktiv 93/13, kan imidlertid ikke sikres, hvis retskraften også omfatter retsafgørelser, som ikke henviser til en sådan kontrol²⁹.

72. I et sådant tilfælde kræver kravet om en effektiv domstolsbeskyttelse, at den ret, ved hvilken sagen efterfølgende anlægges, kan vurdere, herunder for første gang, om de kontraktvilkår, som er blevet anvendt som grundlag for en tidligere afgørelse fra en ret på anmodning af en kreditor, og som debitor ikke har indgivet indsigelse imod, eventuelt er urimelige³⁰.

73. I lyset af denne retspraksis er jeg af den opfattelse, at under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede, hvor der foreligger en retskraftig kendelse fra den tilsynsførende dommer, selv om en undersøgelse af, om kontraktvilkår, der danner grundlag for fallentens gæld, ikke har fundet sted, kræver direktiv 93/13, at skifteretten, ex officio eller på en parts begæring, efterprøver, om disse vilkår eventuelt er urimelige, og drager de nødvendige konsekvenser heraf, så snart den råder over de oplysninger om de retlige og faktiske oplysninger, som denne prøvelse kræver.

74. I overensstemmelse med Domstolens praksis kan det kun forholde sig anderledes, såfremt den tilsynsførende dommer udtrykkeligt har anført, at denne har undersøgt, om de omhandlede kontraktvilkår er urimelige, og at denne – i det mindste summarisk begrundede – undersøgelse ikke har afsløret, at der foreligger nogen urimelige kontraktvilkår, og i øvrigt i givet fald har præciseret, at den tilsynsførende dommers vurdering efter nævnte undersøgelse, ikke længere kan anfægtes, idet der ikke er anlagt sag inden for den herfor fastsatte frist. Dette er imidlertid ikke tilfældet i den foreliggende sag, hvilket ikke er blevet bestridt.

²⁸ – Jf. dommen i sagen SPV Project 1503 (præmis 65).

²⁹ – Jf. i denne retning dom af 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, præmis 49 og 50), og generaladvokat Medinas forslag til afgørelse Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:22, punkt 99). I præmis 51 i ovennævnte Ibercaja Banco-dom fastslog Domstolen derimod, at denne beskyttelse ville være sikret, hvis den nationale ret i sin afgørelse om godkendelse af realisering af pant i fast ejendom udtrykkeligt havde fastslået, at den havde foretaget en ex officio-undersøgelse af den urimelige karakter af de vilkår, der lå til grund for sagen om realisering af pant i fast ejendom, at denne – i det mindste summarisk begrundede – undersøgelse ikke havde afsløret, at der forelå nogen urimelige kontraktvilkår, og at forbrugeren, såfremt denne ikke rejste indsigelse inden for den i den nationale lovgivning fastsatte frist, ville være afskåret fra at påberåbe sig disse vilkårs eventuelt urimelige karakter.

³⁰ – Jf. i denne retning dommen i sagen SPV Project 1503 (præmis 65 og 66) og dom af 18.1.2024, Getin Noble Bank m.fl. (Ex officio-prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter) (C-531/22, EU:C:2024:58, præmis 58 og den deri nævnte retspraksis).

Fallentens passivitet i forhold til andre muligheder for at påberåbe sig rettighederne i medfør af direktiv 93/13

75. Det fremgår ganske vist af retspraksis, at respekten for effektivitetsprincippet ikke må føre til, at der skal kompenseres for den pågældende forbrugers fuldstændige passivitet³¹. I denne forbindelse er det vigtigt at påpege, at det var i Asturcom-dommen³², at Domstolen for første gang nævnte denne udtrykkelige grænse for en national rets indgriben ex officio med hensyn til den beskyttelse, der tilkommer forbrugere i direktiv 93/13. Det er endvidere den eneste sag, hvor Domstolen direkte har draget konsekvenser af denne konstatering³³. I den pågældende sag var spørgsmålet om, hvorvidt en voldgiftsklausul var urimelig, blevet rejst ved en retsinstans, der skulle tvangsfuldbyrde en endelig voldgiftskendelse. Domstolen fandt, at respekten for effektivitetsprincippet under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede ikke måtte føre til, at det kræves, at en national ret ikke alene skal kompensere for en processuel undladelse hos en forbruger, der ikke er bekendt med sine rettigheder, men også skal kompensere for den pågældende forbrugers fuldstændige passivitet, idet denne hverken havde deltaget i voldgiftssagen, var mødt ved voldgiftsretten eller havde anlagt et annullationssøgsmål til prøvelse af voldgiftskendelsen inden for den frist på to måneder, der var fastsat i de nationale regler, hvorfor kendelsen blev endelig.

76. Jeg er imidlertid af den opfattelse, at omstændighederne i den foreliggende sag er anderledes end dem, der foranledigede Domstolen til at drage denne konklusion i Asturcom-dommen. I den foreliggende sag deltog fallenten i konkursbehandlingen og mødte ved skifteretten ved sin juridiske repræsentant. Denne repræsentant indgav i øvrigt efter retsmødet ved skifteretten et dokument med henblik på at anfægte rimeligheden af visse kontraktvilkår i den omhandlede låneaftale, hvilket gav skifteretten mulighed for at stille spørgsmål i denne henseende.

77. Det er korrekt, at fallenten ikke fremsatte nogen indsigelse mod fordringslisten og ikke anlagde søgsmål med påstand om, at den omtvistede fordring savner grundlag.

78. Alligevel kan han imidlertid ikke foreholdes at have udvist fuldstændig passivitet.

79. Domstolen har nemlig ved adskillige lejligheder nuanceret standpunktet i Asturcom-dommen. Samtidig med at den har henvist til denne retspraksis vedrørende forbrugerens fuldstændige passivitet, har den gentagne gange tilføjet, at det er nødvendigt at undersøge, om der på grundlag af de særlige kendetegn i den pågældende nationale procedure foreligger en ikke ubetydelig risiko for, at forbrugerne i de sager, der indledes af erhvervsdrivende, og hvori forbrugerne er modparter, kan blive afholdt fra at gøre deres rettigheder i henhold til direktiv 93/13 gældende, bl.a. på grund af særligt korte frister for at

³¹ – Jf. bl.a. dom af 17.5.2022, Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394, præmis 28), af 22.9.2022, Vicente (Søgsmål om betaling af advokatsalærer) (C-335/21, herefter »Vicente-dommen«, EU:C:2022:720, præmis 56), af 13.7.2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, præmis 28), og af 18.1.2024, Getin Noble Bank m.fl. (Ex officio-prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter) (C-531/22, EU:C:2024:58, præmis 45).

³² – Asturcom-dommen (præmis 47 og 48).

³³ – Domstolen har i nogle tilfælde ligeledes henvist til begrebet »passivitet« i forbindelse med den omstændighed, at kravet om, at forbrugeren skal iværksætte en domstolsprocedure, ikke i sig selv kan anses for at være i strid med effektivitetsprincippet (jf. dom af 10.9.2014, Kušionová, C-34/13, EU:C:2014:2189, præmis 55-57, og af 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary, C-32/14, EU:C:2015:637, præmis 62 og 63, samt dommen i sagen Profi Credit Bulgaria, præmis 48).

anlægge søgsmål, eller fordi de kan blive afholdt fra at forsvare sig i betragtning af de omkostninger, som en retssag ville medføre i forhold til den anfægtede gælds størrelse, eller fordi de ikke kender eller forstår omfanget af deres rettigheder³⁴.

80. I den foreliggende sag fremgår det af oplysningerne i sagsakterne, at fallenten inden for rammerne af konkursbehandlingen i henhold til polsk ret i princippet kun kan gøre indsigelse mod fordringslisten eller indlede et søgsmål om manglende grundlag for en fordring, såfremt han forudgående har tilkendegivet over for kurator, at han ikke anerkender den omhandlede fordring. Den forelæggende ret har imidlertid anført, at hvis fallenten havde tilkendegivet sin tvivl om rimeligheden af kontraktvilkår over for kurator, ville det have indebåret, at der skulle føres en sag ved en almindelig domstol³⁵, hvilket tilsvarende ville have forlænget den konkursbehandling, hvorunder fallentens løn fortsat er genstand for automatisk indeholdelse af beløb, og ville have medført yderligere sagsomkostninger.

81. Når fallenten anerkender fordringen, mister han desuden retten til efterfølgende at gøre gældende, at den aftale, der ligger til grund for den pågældende fordring, er ugyldig. I retsmødet blev det bekræftet, at en sådan anerkendelse indebærer, at fallenten anerkender både fordringens størrelse og dens retsgrundlag. Med hensyn til den frist, inden for hvilken fallenten opfordres til fremlægge en erklæring om, hvorvidt han anerkender fordringen, indeholder sagsakterne intet, der gør det muligt at fastslå, hvor lang den er, og konkursloven fastsætter blot, at der er tale om en »fastsat frist«, der meddeles af kurator³⁶.

82. Den forelæggende ret har i øvrigt oplyst, at indsigelsen mod fordringslisten skal indgives inden for en frist på to uger regnet fra offentliggørelsen af denne liste og er betinget af, at der betales forholdsmæssige sagsomkostninger svarende til 5% af sagsgenstanden, idet det præciseres, at de ikke kan være mindre end 30 PLN (ca. 6 EUR) og ikke overstige 100 000 PLN (ca. 22 000 EUR)³⁷. Disse omkostninger skulle i øvrigt betales af fallentens egne midler ud af den resterende del af hans løn efter indeholdelsen.

83. Domstolen har imidlertid allerede haft lejlighed til at fastslå, at en frist på to uger er særligt kort og skaber en ikke ubetydelig risiko for, at forbrugeren ikke indgiver den krævede indsigelse³⁸, og at en skyldner, der er forpligtet til at stille en sikkerhed, som beregnes på grundlag af kravets værdi, kan blive afholdt fra at indgive en indsigelse³⁹.

³⁴ – Jf. i denne retning navnlig dom af 13.7.2023, CAJASUR Banco (C-35/22, EU:C:2023:569, præmis 28), der henviser til Vicente-dommen (præmis 56 og den deri nævnte retspraksis), der på sin side henviser til præmis 54 og 56 i dom af 14.6.2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349). Jf. ligeledes dom af 18.1.2024, Getin Noble Bank m.fl. (Ex officio-prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter) (C-531/22, EU:C:2024:58, præmis 53 og 60).

Andre omstændigheder har ligeledes foranlediget Domstolen til at afvise, at der forelå passivitet fra forbrugers side som omhandlet i Asturcom-dommen: jf. dom af 17.5.2022, Unicaja Banco, (C-869/19, EU:C:2022:397, præmis 38), og generaladvokat Medinas forslag til afgørelse GR REAL (C-351/23, EU:C:2024:950, punkt 105).

³⁵ – Selv om bankens kurator i retsmødet har anfægtet dette synspunkt, skal jeg erindre om, at det inden for rammerne af proceduren i henhold til artikel 267 TEUF, som er baseret på en klar adskillelse mellem de nationale retters og Domstolens funktioner, alene er den nationale ret, der har kompetence til at fastlægge og vurdere hovedsagens faktiske omstændigheder og til at fortolke og anvende den nationale ret (jf. dommen i sagen Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale, præmis 46).

³⁶ – Konkurslovens artikel 243.

³⁷ – Ved valutakursen pr. 20.9.2023.

³⁸ – Jf. dom af 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, præmis 65 og 66), og af 18.1.2024, Getin Noble Bank m.fl. (Ex officio-prøvelse af kontraktvilkårs urimelige karakter) (C-531/22, EU:C:2024:58, præmis 53-55 og den deri nævnte retspraksis).

³⁹ – Jf. generaladvokat Tanchevs forslag til afgørelse Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2021:616, punkt 58) og dommen i sagen Impuls Leasing România (præmis 60).

84. Endelig bør vi ikke glemme, at anerkendelsen af, at forbrugeren befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende hvad angår såvel forhandlingsstyrke som informationsniveau, er kernen i ordningen for beskyttelsen i medfør af direktiv 93/13. I retspraksis er det gang på gang gentaget, at forbrugerne muligvis ikke er bekendte med, at et vilkår i en kontrakt om et lån mod sikkerhed i fast ejendom er urimeligt, eller ikke forstår omfanget af deres rettigheder i henhold til direktiv 93/13⁴⁰, og dette selv på tidspunktet for eller efter aftalens fulde opfyldelse⁴¹.

85. Den omstændighed, at indsigelsen om, at visse vilkår i den i sagen omhandlede låneaftale er urimelige, først blev fremsat på et fremskredent stadium i konkursbehandlingen, kan derfor efter min opfattelse ikke i sig selv indebære, at fallenten anses for at have forholdt sig fuldstændigt passivt.

86. Det følger af det foregående, at de nærmere regler for retten til at gøre beskyttelsen i medfør af direktiv 93/13 gældende inden for rammerne af en konkursbehandling efter polsk ret, således som de er beskrevet af den forelæggende ret, bringer elementer frem i lyset, der rejser alvorlig tvivl om effektiviteten af de tilgængelige muligheder for domstolsprøvelse. Efter min opfattelse foreligger der således en ikke ubetydelig risiko for, at en forbruger afholder sig fra at anmode kurator om den beskyttelse, som tilkommer denne i medfør af direktiv 93/13, fordi han ikke kender eller forstår omfanget af sine rettigheder, og at han afholder sig fra at gøre indsigelse mod fordringslisten, fordi han kan blive afholdt fra at forsvare sig i betragtning af de omkostninger, som en indsigelse ville medføre i forhold til den anfægtede gælds størrelse, hvorved indsigelsen i øvrigt skal indgives inden for en særligt kort frist. Under sådanne omstændigheder kan det ikke antages, at fallenten har udvist fuldstændig passivitet som omhandlet i den retspraksis, der er nævnt i punkt 75 i dette forslag til afgørelse.

Afkald på at påberåbe sig rettighederne i medfør af direktiv 93/13

87. Domstolen har præciseret, at den beskyttelsesordning, der er indført ved direktiv 93/13, ikke er obligatorisk. Forbrugers ret til en effektiv beskyttelse omfatter muligheden for at give afkald på at gøre sine rettigheder gældende, således at den nationale ret i givet fald skal tage hensyn til den af forbrugeren udtrykte vilje, når denne, der er bekendt med, at et urimeligt vilkår ikke er bindende, ikke desto mindre anfører, at han ikke ønsker vilkåret tilsidesat og således giver et frit og informeret samtykke til det pågældende vilkår⁴².

88. I den foreliggende sag er der intet, der tyder på, at fallenten, allerede da kurator udarbejdede fordringslisten, var klar over, at visse vilkår i den omhandlede låneaftale ikke var bindende, og over konsekvenserne heraf, således at han på et velinformeret grundlag gav afkald på at gøre gældende, at de er urimelige, og på sin beskyttelse i medfør af direktiv 93/13. Han blev erklæret konkurs den 15. oktober 2019, og den tilsynsførende dommer stadfæstede fordringslisten ved kendelse af 26. april 2021. Fallenten fik imidlertid først en repræsentant den 3. november 2022. Denne retlige repræsentant indgav i øvrigt umiddelbart efter retsmødet ved skifteretten et skriftligt indlæg, hvorved han påberåbte sig, at kontraktvilkår i den omhandlede låneaftale var urimelige.

⁴⁰ – Jf. navnlig dom af 20.9.2018, OTP Bank og OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750, præmis 88), af 10.6.2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 – C-782/19, EU:C:2021:470, præmis 45), og af 25.4.2024, Banco Santander (Begyndelsestidspunktet for forældelsesfristen) (C-561/21, EU:C:2024:362, præmis 33).

⁴¹ – Jf. dommen i sagen Raiffeisen Bank og BRD Groupe Société Générale (præmis 65 og den deri nævnte retspraksis).

⁴² – Jf. navnlig dom af 14.4.2016, Sales Sinués og Drame Ba (C-381/14 og C-385/14, EU:C:2016:252, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis), og af 9.7.2020, Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536, præmis 25-28 og den deri nævnte retspraksis).

89. Eftersom fallenten ikke blev rådgivet af en retlig repræsentant, kan det derfor efter min opfattelse ikke udledes, at fallenten, da han anerkendte anmeldelserne af fordringerne over for kurator og ikke indgav indsigelse til den tilsynsførende dommer, endeligt og på et frit og velinformeret grundlag afstod fra at påberåbe sig den ordning for beskyttelse mod erhvervsdrivendes anvendelse af urimelige kontraktvilkår, som direktiv 93/13 har indført til fordel for forbrugerne.

Forslag til besvarelse af det første præjudicielle spørgsmål

90. På baggrund af samtlige ovenstående betragtninger er jeg af den opfattelse, at de polske processuelle bestemmelser om konkursbehandling i det mindste på den måde, som de finder anvendelse i polsk retspraksis, kan gøre det uforholdsmæssigt vanskeligt for fallenter at anvende den beskyttelse, som direktiv 93/13 giver dem, og dermed ikke opfylder standarderne for effektiv domstolsbeskyttelse af forbrugere.

91. Jeg foreslår derfor Domstolen at besvare det første præjudicielle spørgsmål med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter skifteretten under proceduren for konkursbehandling, når fordringslisten er stadfæstet ved en retsinstant's afgørelse, og det af denne afgørelse ikke udtrykkeligt fremgår, at det er blevet undersøgt, om kontraktvilkår er urimelige, og proceduren fortsætter ved skifteretten, er bundet af denne liste, hvorfor den ex officio eller efter anmodning fra en forbruger hverken kan efterprøve, om kontraktvilkår er urimelige, eller ændre listen som følge heraf, men i givet fald skal udsætte sagen og forelægge spørgsmålet om, hvorvidt disse vilkår muligvis er urimelige, for den pågældende retsinstant.

Det andet præjudicielle spørgsmål om vedtagelsen af foreløbige forholdsregler

92. Med det andet præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning som den i denne sag omhandlede, der ikke tillader at anordne foreløbige forholdsregler som led i konkursbehandling.

93. For så vidt angår spørgsmålet om anordning af retssikrende foranstaltninger⁴³ skal jeg erindre om, at EU-retten ikke harmoniserer de procedurer, der kan anvendes til at tage stilling til, om et kontraktvilkår er urimeligt. Disse procedurer falder inden for medlemsstaternes interne retsorden i overensstemmelse med princippet om medlemsstaters procesautonomi, dog på betingelse af at de overholder ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet⁴⁴. Som anført ovenfor vil den efterfølgende procedure fokusere på effektivitetsprincippet, som er den eneste genstand for den forelæggende rets spørgsmål.

94. Hvad navnlig angår de foreløbige forholdsregler, som ønskes for at gøre de rettigheder, der følger af direktiv 93/13, gældende, har Domstolen således kunnet fastslå, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national lovgivning, der gør det umuligt for den retsinstant, som påkender realiteten, og som har kompetence til at vurdere, om et kontraktvilkår

⁴³ – Til orientering gør jeg opmærksom på, at den forelæggende ret har præciseret, at de foreløbige forholdsregler, som den påtænker at træffe, består i en nedsættelse af det månedlige beløb, der indeholdes i fallentens løn.

⁴⁴ – Jf. generaladvokat Medinas forslag til afgørelse M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031, punkt 40) samt bl.a. dom af 13.9.2018, Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, præmis 57 og den deri nævnte retspraksis, Vicente-dommen (præmis 53 og den deri nævnte retspraksis), og dom af 15.6.2023, Getin Noble Bank (Udsættelse af opfyldelsen af en låneaftale) (C-287/22, EU:C:2023:491, præmis 40).

er urimeligt, at vedtage foreløbige forholdsregler, såsom udsættelse af en fuldbyrdelsesprocedure i forbindelse med en realisering af pant i fast ejendom, når anordningen af disse forholdsregler er nødvendig for at sikre den fulde virkning af den afgørelse, der vil blive truffet vedrørende kontraktvilkårs urimelige karakter, idet denne lovgivning kan skade effektiviteten af den ved nævnte direktiv tilsigtede beskyttelse⁴⁵.

95. Denne retspraksis indgår imidlertid i en særlig sammenhæng. Den endelige afgørelse fra den ret, der skal påkende anerkendelsessøgsmålet, og hvorved det fastslås, at det omhandlede kontraktvilkår er urimeligt, vil nemlig uden denne mulighed alene gøre det muligt at give forbrugeren en efterfølgende retsbeskyttelse af rent erstatningsmæssig art, hvilket er en mangelfuld og utilstrækkelig beskyttelse og hverken udgør et egnet eller effektivt middel til at bringe anvendelsen af selv samme vilkår til ophør, i modsætning til hvad der er fastsat i artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13⁴⁶.

96. Domstolen har tilsvarende fastslået, at når det er nødvendigt at kunne udsætte en forbrugers individuelle søgsmål med henblik på, at det fastslås, at et kontraktvilkår er urimeligt, i afventning af en endelig dom i et verserende, parallelt kollektivt søgsmål, er der risiko for, at forbrugeren under en retslig procedure vedrørende et søgsmål med påstand om, at det konstateres, at en aftale om lån med pant i fast ejendom er ugyldig, der kan være af betydelig varighed, betaler større månedlige afdrag end de faktisk skyldige beløb, såfremt det pågældende kontraktvilkår undlades anvendt⁴⁷.

97. Når den omhandlede nationale lovgivning tillod vedtagelse af foreløbige forholdsregler, har Domstolen endvidere præciseret, at den fulde virkning af den forbrugerbeskyttelse, som direktiv 93/13 tilstræber, kræver, at disse forholdsregler kan anordnes i henhold til bestemmelser, der ikke er tilbøjelige til at afskrække forbrugeren fra at anlægge og opretholde et søgsmål⁴⁸.

98. I en anden sag, hvori den nationale lovgivning ligeledes tillod anordning af foreløbige forholdsregler, selv om de traditionelt blev afslået, udtalte Domstolen, at såfremt den nationale retsinstans for det første fastslår, at der er tilstrækkelige indicier for, at de pågældende kontraktvilkår er urimelige, og at det dermed er sandsynligt, at de beløb, som forbrugeren har betalt i medfør af den i hovedsagen omhandlede låneaftale, skal tilbagebetales, og for det andet at den fulde virkning af den endelige afgørelse, der vil blive truffet om realiteten, ikke kan sikres, eftersom der ikke er anordnet foreløbige forholdsregler med henblik på udsættelse af betalingen af det månedlige afdrag i henhold til aftalen, hvilket det påhviler den nationale retsinstans at

⁴⁵ – Jf. i denne retning dom af 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, præmis 59, 60 og 64), og af 17.7.2014, Sánchez Morcillo og Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099, præmis 28); jf. ligeledes kendelse af 14.11.2013, Banco Popular Español og Banco de Valencia (C-537/12 og C-116/13, EU:C:2013:759, præmis 60).

⁴⁶ – Det samme gør sig gældende, når realiseringen af den pantsatte faste ejendom gennemføres, før retten, der skal påkende anerkendelsessøgsmålet, har fastslået, at kontraktvilkåret, som ligger til grund for pantet, er urimeligt, og at fuldbyrdelsesproceduren således er ugyldig, hvilket medfører et endeligt og uigenkaldeligt tab af boligen, især når der er tale om forbrugers familiebolig, som det var tilfældet i Aziz-sagen, sagen Banco Popular Español og Banco de Valencia samt sagen Sánchez Morcillo og Abril García (jf. punkt 94 i dette forslag til afgørelse). Domstolens ræsonnement var det samme i den sag, der lå til grund for kendelsen af 6.11.2019, BNP Paribas Personal Finance SA Paris Sucursala București og Secapital (C-75/19, EU:C:2019:950), idet den anførte, at den procedure, hvorved det kunne gøres gældende, at et kontraktvilkår var ugyldigt, og som var en anden procedure end indsigelsesproceduren, ikke havde konsekvenser for fuldbyrdelsesproceduren, for så vidt som sidstnævnte kunne fuldføres over for forbrugeren, inden der blev truffet afgørelse i søgsmålet med påstand om, at det skulle fastslås, at der forelå urimelige kontraktvilkår.

⁴⁷ – Jf. kendelse af 26.10.2016, Fernández Oliva m.fl. (C-568/14 – C-570/14, EU:C:2016:828, præmis 34-36), nævnt i præmis 42 i dom af 15.6.2023, Getin Noble Bank (Udsættelse af opfyldelsen af en låneaftale) (C-287/22, EU:C:2023:491).

⁴⁸ – Jf. i denne retning dommen i sagen Impuls Leasing România (præmis 60) vedrørende udsættelse af en fuldbyrdelsesprocedure og dom af 9.4.2024, Profi Credit Polska (Genoptagelse af sagen, hvor der er blevet truffet en endelig afgørelse) (C-582/21, EU:C:2024:282, præmis 82).

efterprøve under hensyntagen til alle omstændighederne i den foreliggende sag, skal denne retsinstans følgelig anordne foreløbige forholdsregler, som består i udsættelse af forbrugerens forpligtelse til at foretage betalinger i henhold til nævnte aftale⁴⁹.

99. I den foreliggende sag tillader den omhandlede ordning i polsk ret for det første ikke, at der vedtages foreløbige forholdsregler med henblik på at regulere en konkurserklæret forbrugers situation under konkursbehandlingen⁵⁰.

100. For det andet er der ingen risiko for, at der uberettiget udbetales beløb til den kreditor, der er part i aftalen med det urimelige vilkår. Mens behandlingen pågår, fyldestgør fallenten endnu ikke kreditorerne. Det gør han på det tidspunkt, hvor den af skifteretten udarbejdede tilbagebetalingsplan får virkning. Fallenten får desuden udbetalt et eventuelt overskydende beløb, der er blevet indbetalt til konkursmassen, ved konkursbehandlings afslutning.

101. Den forelæggende ret har imidlertid oplyst, at det, henset til størrelsen af de midler, der indtil nu er indbetalt til konkursmassen, og størrelsen af fallentens gæld, kan vise sig, at disse midler er tilstrækkelige til at fyldestgøre fordringerne med undtagelse af den omtvistede fordring. Det skal imidlertid holdes for øje, at en konkurserklæret forbruger under en konkursbehandling allerede befinder sig i en vanskelig situation. Selv om han kan få det overskydende beløb, der er indbetalt til konkursmassen, tilbagebetalt, forholder det sig ikke desto mindre således, at han under hele konkursbehandlingen er berøvet en del af sin løn, der indeholdes automatisk, selv om de midler, der udgør konkursmassen, er tilstrækkelige til at fyldestgøre kreditorerne, undtagen den kreditor, der påberåber sig en aftale, hvori visse vilkår muligvis er urimelige. I en sådan situation kan det ikke udelukkes, at fallentens økonomiske vanskeligheder forværres som følge heraf, hvilket ligeledes kan påvirke hans nærmeste familie.

102. Den forelæggende ret udelukker i øvrigt ikke, at der, såfremt der ikke anordnes foreløbige forholdsregler med henblik på nedsættelse af de beløb, der indeholdes i fallentens løn, og i betragtning af forlængelsen af den pågældende procedure i tilfælde af en undersøgelse af, om kontraktvilkårene er urimelige, og risikoen for en forværring af hans økonomiske situation, foreligger en ikke ubetydelig risiko for, at fallenten afholder sig fra at anlægge de fornødne søgsmål med henblik på at drage fordel af sin beskyttelse i medfør af direktiv 93/13 og nøjes med en plan om tilbagebetaling af beløb, der er lavere end dem, der indeholdes i hans løn, som anført i punkt 60 i dette forslag til afgørelse.

103. Det forekommer mig derfor åbenbart, at opfyldelsen af den beskyttelse, som direktiv 93/13 sikrer forbrugerne, og det deraf følgende krav om effektiv retsbeskyttelse er ufuldstændig, når der, uanset om den nationale ret ex officio eller på fallentens begæring har undersøgt, om kontraktvilkårene er urimelige, ikke er nogen mulighed for at ændre de beløb, der indeholdes i hans løn, selv om de midler, der udgør konkursmassen, formodes at dække, eller endog overstige, det skyldige fordringsbeløb, med forbehold af den omtvistede fordring.

⁴⁹ – Jf. i denne retning dom af 15.6.2023, Getin Noble Bank (Udsættelse af opfyldelsen af en låneaftale) (C-287/22, EU:C:2023:491, præmis 59), nævnt i punkt 85 i generaladvokat Medinas forslag til afgørelse M.K. (C-324/23, EU:C:2024:1031), hvori det i denne henseende præciseres, at det fremgår af denne dom, at bedømmelsen af behovet for at anordne foreløbige foranstaltninger skal udføres in concreto i lyset af formålet om at sikre den fulde virkning af den afgørelse, der skal træffes.

⁵⁰ – Det er ubestridt, at anordning af foreløbige forholdsregler ikke er hjemlet i de relevante nationale bestemmelser i forbindelse med en konkursbehandling. Som den forelæggende ret har oplyst, fastsættes det i konkurslovens artikel 229, at første del af første bog i Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (lov af 17.11.1964 om den civile retspleje; Dz. U. fra 2021, pos. 1805, som ændret) uden undtagelse finder tilsvarende anvendelse på insolvensbehandling. Procedurerne vedrørende sikrende retsmidler findes imidlertid i denne lovs anden del, hvilket er blevet bekræftet i retsmødet.

104. Det tilkommer imidlertid den nationale ret at afgøre, om vedtagelsen af foreløbige forholdsregler bestående i en nedsættelse af de beløb, der indeholdes i fallentens løn, er nødvendig for at sikre fallenten den beskyttelse, som direktiv 93/13 giver ham, den fulde virkning af den afgørelse, der skal træffes vedrørende de omhandlede vilkårs urimelige karakter, og genoprettelsen af fallentens retlige og faktiske situation, under hensyn til de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde. Med henblik herpå kan den nationale ret navnlig tage hensyn til, om der foreligger tilstrækkelige indicier for, at de pågældende kontraktvilkår er urimelige, til den konkrete mulighed for, at konkursmassen allerede er tilstrækkelig til at fyldestgøre kreditorerne, i givet fald med undtagelse af den omhandlede fordring, og til fallentens økonomiske situation og risikoen for, at han må bære en forlængelse af proceduren, der kan føre til en uberettiget forringelse af hans økonomiske situation, mens han afventer konkursbehandlingens afslutning.

105. Jeg foreslår derfor Domstolen at besvare det andet præjudicielle spørgsmål med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der ikke tillader, at der vedtages passende foreløbige forholdsregler som led i konkursbehandling, såfremt anvendelsen af sådanne forholdsregler er nødvendig for at sikre den fulde virkning af den afgørelse, der vil blive truffet vedrørende kontraktvilkårs urimelige karakter, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at vurdere.

Forslag til afgørelse

106. På baggrund af ovenfor anførte betragtninger foreslår jeg Domstolen at besvare de præjudicielle spørgsmål, der er forelagt af Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi (retten i første instans i Łódź – indre by i Łódź, Polen), som følger:

»1) Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning som den i hovedsagen omhandlede, hvorefter skifteretten under proceduren for konkursbehandling, når fordringslisten er stadfæstet ved en retsinstans' afgørelse, og det af denne afgørelse ikke udtrykkeligt fremgår, at det er blevet undersøgt, om kontraktvilkår er urimelige, og proceduren fortsætter ved skifteretten, er bundet af denne liste, hvorfor den hverken ex officio eller efter anmodning fra en forbruger kan efterprøve, om kontraktvilkår er urimelige, eller ændre listen som følge heraf, men i givet fald skal udsætte sagen og forelægge spørgsmålet om, hvorvidt disse vilkår muligvis er urimelige, for den pågældende retsinstans.

2) Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13

skal fortolkes således, at

disse bestemmelser er til hinder for en national lovgivning, der ikke tillader, at der vedtages passende foreløbige forholdsregler som led i konkursbehandling, såfremt anvendelsen af sådanne forholdsregler er nødvendig for at sikre den fulde virkning af den afgørelse, der vil blive truffet vedrørende kontraktvilkårs urimelige karakter, hvilket det tilkommer den forelæggende ret at vurdere.«